

Doç. Dr.
Emine GÜMÜŞSOY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tarih Bölümü
egumussoy@ogu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1401-8493>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu.
Applied
06/06/2020

Kabul edildi.
Accepted
15/06/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.748743>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Istabl-ı Âmire’de Bir Alman Mirahur: Von Hobe Paşa *A German Mirahur (Master of the Horse) in Istabl-ı Amire (The Imperial Stables): Von Hobe Pasha*

Öz

II.Abdülhamid döneminde Osmanlı-Alman yakınlaşmasının bir tezahürü olarak Osmanlı ülkesine gönderilen ilk Alman askerî heyetin bir üyesi de süvari yüzbaşısı Von Hobe’dur. Diğer subaylar gibi Osmanlı hizmetinde terfiler alarak yoluna devam eden Von Hobe Paşa, ismini askerî reformlardan ziyade Istabl-ı Âmire ile ilgili faaliyetleriyle duyurmuştur. “Mirahur”, “Hassa Ahırları Komutanı” ve “Istabl-ı Âmire Müdürü” ünvanlarını kullanan Von Hobe Paşa, hazırladığı raporlarla buranın düzenlenmesi ve özellikle yurtdışından at satın alınması ile ilgilenmiştir. Osmanlı arşivinde kendi mührünü taşıyan belgelerin yanısıra tayin, terfi ve görevlendirmelerine ait kayıtlardan yola çıkarak özellikle Istabl-ı Âmire günlerini aydınlatmak mümkündür. II.Abdülhamid ve Alman imparatorları arasındaki iletişim ve karşılıklı hediyeleşmelerde de rol alan Von Hobe Paşa, Almanya’ya eğitime gönderilen subaylarla da ilgilenmiştir. Maddî talepleri gündeme getirmesinin yanısıra verdiği davet ve ziyafetlerle dikkat çeken bir kişi olan Von Hobe Paşa, sosyal hayatı canlı bir kişidir. Eşiyle birlikte İstanbul’a gelen ve uzun süre kalan Paşa’nın ayrılmasında özellikle Goltz Paşa ile yaşadığı “rapor meselesi” ve büyükelçi ile yaşadığı gerginlik etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Istabl-ı Âmire, mirahur, Von Hobe Paşa, Alman, II.Abdülhamid.

Abstract

One of the members of the first German military committee sent to the Ottoman Empire as a result of the Ottoman-German rapprochement during the reign of Abdulhamit the 2nd was Cavalry Captain Von Hobe. Like the other officers serving the Ottomans and promoted

ATIF: GÜMÜŞSOY Emine, “Istabl-ı Âmire’de Bir Alman Mirahur: Von Hobe Paşa”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 6/2 (Haziran 2020), s. (423-448)

CITE: GÜMÜŞSOY Emine, “A German Mirahur (Master of the Horse) in Istabl-ı Amire (The Imperial Stables): Von Hobe Pasha”, **Journal of History and Future**, 6/2 (June 2020), pp. (423-448)

to higher ranks Von hobe Pasha made a name for himself due to his activities related to *Istabl-ı Amire* (The Imperial stables) rather than military reforms. Von Hobe Pasha who used the titles of “Mirahur (Master of the Horse)”, “Commander of Hassa Horse Barns” and “*Istabl-ı Amire Müdürü* (The Grand Equerry)” dealt with rearrangement of these institutions and was especially responsible for procuring horses from abroad. His services to the *Istabl-ı Amire* (The Imperial stables), particularly, can be elucidated by means of the Ottoman archival documents bearing his own seal as well as the documents related to his appointments, promotions and other services. Von Hobe Pasha who was influential in the communication between Abdulhamit the 2nd and German Emperor and sending mutual gifts to one another, dealt also with the officers sent to Germany for training. Von Hobe Pasha who drew attention for bringing forward the financial demands as well as the invitations and feasts he gave, had a lively social life. The “report issue” he experienced with Goltz Pasha and the conflicts with the ambassador were decisive for him in leaving the country, in spite of his long stay in İstanbul together with his wife.

Keywords: The Imperial Stables, master of the horse, Von Hobe Pasha, German, Abdülhamit the 2nd.

Giriş

Sultana ve saraya ait atların barındırıldığı *Istabl-ı Âmire* veya diğer adıyla Has Ahur, Osmanlı Devleti’ne Selçuklulardan intikal eden müesseselerden birisidir. Bursa ve Edirne’den sonra İstanbul’da oluşturulan *Istabl-ı Âmire*, devletin sonuna kadar varlığını sürdürmüştür. 1478’de inşa edilen Topkapı Sarayı’nın ikinci kapısından girilince sol tarafta yer alan *Istabl-ı Âmire*’de başlangıçta 1 emin, 1 katip, 1 kethüda, 13 saraç. 26 seyis, 5 nalbant. 5 arabacı, 3 saka, 16 katırcı. kethüda ile birlikte 50 kadar deve bakıcısı ve 2 eşekçi olduğu bilinmektedir. *Istabl-ı Âmire*’nin Sultanın özel dairesinin bulunduğu üçüncü avluya da bir girişi olup burada özel olarak yetiştirilen 200 kadar seçkin at barındırılmaktaydı.¹

Istabl-ı Âmire’nin başında Birun ağalarından olan *mirahur* bulunmaktaydı. Fatih Sultan Mehmed döneminde *mirahur-ı evvel* ve *mirahur-ı sani* olmak üzere sayısı ikiye çıkmıştır.² II.Mahmud döneminde yapılan düzenlemede 1835’de ikinci mirahurluk kaldırılmıştır.³

1837’de mirahur Hasan Bey’in vefatı üzerine mirahur ünvanı kaldırılarak yerine *Istabl-ı Âmire Müdürlüğü* kurulmuştur. Ancak mirahurluk pâyeye olarak verilen bir ünvan olmaya devam etmiştir.⁴

Çalışmamızda Osmanlı arşiv belgelerinden faydalanılarak Von Hobe’un Osmanlı

1 Abdülkadir Özcan; “*Istabl*”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1999, C.19, s.204.

2 Özcan, *a.g.m.*, s.204.

3 Özcan, *a.g.m.*, s.205.

4 İsmail Hakkı Uzunçarşılı; “*Mirâhûr*”, *İslâm Ansiklopedisi*, Eskişehir, 1997, C.8, s.349.

Devleti'ne gelişiyle başlayan süreçte özellikle İstabl-ı Âmire günleri üzerinde durulmuştur. Öncelikle 1882-1894 arası Osmanlı hizmetinde geçen süre baştan sona ele alınmış daha sonra ayrı bir başlık halinde İstabl-ı Âmire'deki faaliyetleri ve mirahurluğu anlatılmıştır. Son olarak farklı mecralarda kendisi hakkında yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir.

Osmanlı Sultanı II.Abdülhamid'in İstabl-ı Âmire'sine mirahur olarak dahil olan Von Hobe'un hikâyesi aynı zamanda İstabl-ı Âmire tarihi açısından da önemli bilgiler içermektedir.

Von Hobe'un Alman Heyetiyle Osmanlı Devleti'ne Gelişi

Sultan II.Abdülhamid'in 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı ordusunu Prusya örneğine göre teşkilatlandırmak için Almanya'dan askeri uzman talebi üzerine yaklaşık 2 yıl süren görüşmeler sonunda 11 Nisan 1882'de 4 subayın Osmanlı Devleti'ne gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Osmanlı ülkesinin seyahat tazminatıyla İstanbul'a gidecek olan subaylar, Almanya'dan da maaş almaya devam edecekler ve 3 ay süreyle izin sayılacaklardı. 3 ay sonunda Osmanlı hizmetinde kalmak isteyip istemedikleri kendilerine sorulacak, kalmak isteyenler 3 yıl içerisinde tekrar Alman ordusuna geri dönmeyi garanti etmek şartıyla ordudan ayrılacaklardı. Bu şartlarda Almanya askeri kabinesi tarafından önerilen ve I.Wilhelm tarafından onaylanan subaylar;

-Albay Otto August Johannes Kaehler, 6 numaralı Silezya 2. hassa alayı komutanı, yüksek rütbeli kurmay subayı

-Yüzbaşı Kamphövener, 79 numaralı 3. Hanover piyade alayından piyade subayı

-Süvari yüzbaşısı Von Hobe, 4 numaralı 1. Silezya Dragon alayından ve 3. Tümen emir subayı, süvari subayı

-Yüzbaşı Ristow, 2.Pomeranya sahra topçu alayından topçu subayı

Osmanlı hizmetine birer derece terfi ederek girecek olan subayların göreve başlama, görevden ayrılma, emeklilik, malûliyet, ölüm ve tazminat şartları aynı olacaktır.⁵

29 Nisan 1882'de İstanbul'a hareket eden subaylar, 1 Haziran 1882'de Sultan II.Abdülhamid tarafından kabul edildikten sonra göreve başlamışlardır. Kendileri için öngörülen görev, ordunun eksikliklerinin giderilmesi için kurulan Reorganizasyon Komisyonu üyeliği idi. Maaş ve rütbe isteklerinin karşılanacağına dair güvence verildikten sonra işe başlamışlardır.⁶

Von Hobe Paşa bu subaylardan birisi olarak 23 bin Frank yıllık maaşla albay rütbesine yükseltilmiş ve kendisine üçüncü dereceden Osmani nişanı verilmiştir.⁷ Sultan II.

5 Kemal Beydilli; "II.Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında", *Tarih Dergisi*, S.32, s.492.

6 Jehuda L.Wallach; *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, çev. Fahri Çeliker, Ankara, 1985, s. 31-33.

7 Wallach, *a.g.e.*, s.33; Necmettin Alkan'ın verdiği bilgilere göre; 1899'da Alman ordusunda bir albay maaşının yıllık 7.800 Mark olduğu ve 1885 kuruna göre 100 Frank'ın 80.77 Marka eşit olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Necmettin Alkan; "II.Abdülhamid Devrinde İstihdam Edilen İlk Alman Askeri Heyetinin

Abdülhamid'in emriyle kendisine bir ev tutulmuştur.⁸

29 Haziran'da I.Wilhelm, 4 subayın rütbeleri ile kanunî emeklilik haklarının saklı tutulduğunu ve 1 Ekim 1885'e kadar geri dönmek isterlerse Prusya ordusundaki görevlerine dönüşlerinin mümkün olduğunu ifade etmiştir. Bu arada diğer arkadaşlarıyla birlikte Von Hobe da binbaşılığa yükseltilmiştir.⁹

Von Hobe'un Kaehler'in öncülüğündeki askerî heyetle birlikte ilk görevi Türk ordusunun yeniden düzenlenmesi için önerilerde bulunmaktı. Her bir subay yapılan incelemeler sonunda kendi alanında önerilerde bulunmuşlardır. Kaehler bunlara dayanarak yapılacak yeniliklere dair ayrıntılı bir sonuç raporu (yaklaşık 400 sayfa) hazırlamıştır.¹⁰

Bu subayların Osmanlı hizmetinde ne kadar başarılı oldukları oldukça tartışmalı bir konudur. İlber Ortaylı "*üniformasını taşıdıkları ordunun gelenek ve kurallarına uymamaları nedeniyle danışmanlıkta pek yararlı olamamışlar ve Türk komutanlarla anlaşmazlığa düşmüşlerdir*"¹¹ diyerek durumu özetlemiştir. Türkçe bilmediklerinden her şeyden önce iletişim sıkıntısı çekilmekte, Prusya ordusuna özgü emredici ve katı tavırları da hoşnutsuzluğa sebep olmaktadır.¹²

Rus Genelkurmay belgelerinde de yurtdışından gelen subay ve yabancı uzmanlara "*Türklerin olumsuz bir bakış açısıyla yaklaştıkları ve onları içselleştiremedikleri*" ifade edilmiştir. Hazırlanan projelerin "*bir kısmının sahtekârlık içerdiği bir kısmının da gerçekleri göz önünde bulundurmayan teoriden ibaret kalan çalışmalar*" olduğu için bu konuda haklılık payı olduğu, yabancı subayların davetinin "*Türklerin gururunu kırdığı, bilgili olup sözlerini esirgememelerinin bu rahatsızlığı daha da arttırdığı*" belirtilmektedir. Bu subaylar "*Kuzey Alman halklarına has bir özellik olarak sert karakterli ve esneklikten uzak*" olduklarından yeni geldikleri ülkeyi tanıma ve ona göre yaşama becerisine sahip olmadıklarından sadece proje ve rapor hazırlamakla yetindiklerinden istenen sonuçlar alınamamıştır.¹³

1882 yaz aylarında Osmanlı hizmetine girmiş olan subaylar, Osmanlı sultanının kendilerini geri göndermek istemediği ve gerekli parayı ödeyeceğine inanıyorlardı. Nitekim Sultan II. Abdülhamid'in Alman büyükelçisi ile yaptığı görüşmede 4 subayın mukavelesinin 3 yıl daha uzatılmasının düşünüldüğü ifade edilmiştir. Büyükelçi subaylarla bu konu ile ilgili görüş alışverişinde bulunduğu, Prusya'da uğradıkları emekli maaşı kaybına karşılık kendilerine tazminat verilmesi taleplerini iletmişlerdir. Subayların maaşları hatırı sayılır derecede arttırılırken maaş dışı hediyelerle de taltif edilmişlerdir.¹⁴

Komutanı Otto Von Kaehler ile İki Tarafın Beklentileri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.43, İstanbul, 2007,s.160. Bu hesaba göre Von Hobe, Osmanlı Devleti'nden bir Alman albay maaşının 2,38 katına yakın bir ücret almaktadır.

8 BOA; Y.PRK.HH 10/39 (24 Cemaziyelevvel 1300/2 Nisan 1883)

9 Wallach, *a.g.e.*, s.34.

10 Wallach, *a.g.e.*, s.38-39.

11 İlber Ortaylı; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul, 1998, s. 109.

12 Ortaylı, *a.g.e.*, s. 109-110.

13 *Rus Genelkurmay Belgelerinde II.Abdülhamid ve Osmanlı Ordusu*, Yay.Haz. Mikhail Basharov-İlyas Kemaloğlu, İstanbul, 2018, s.28-29.

14 Wallach, *a.g.e.*, s.50-51.

28 Şubat 1883’de Hobe ve birlikte geldiği arkadaşları Ristow ve Kamphövener’e *mirlivalık* (tuğgeneral) rütbesi verilmiştir.¹⁵ Hobe Paşa’nın maiyetinde bulunan Erkân-ı harbiye kolağalarından Tevfik Efendi’nin de bir derece terfi ettirilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁶

Bu arada Almanya’ya tahsile giden Türk öğrencilerinin ahlâk ve terbiyeleri ile gayretlerinden imparator ve imparatoriçenin duydukları memnuniyet Hobe Paşa aracılığıyla ifade edilmiştir. Hobe Paşa bu seyahati çerçevesinde Viyana’da Avusturya veliahdı ve Almanya’nın Viyana sefiri ile de görüşmüş ayrıca Bükreş’te Romanya kralı tarafından kabul edilmiştir.¹⁷

Bir süre sonra Bulgaristan Prensini padişaha takdim edilmek üzere Hobe Paşa’ya bir mektup verdiği ve durumun hariciye nazırı ile müzakere edilmesi ve bir cevap yazılması kararlaştırılmıştır. Bulgaristan Prensine verilecek name-i hümayun müsveddesinde; Bulgaristan İslam ahâlisinin lehine olarak huzur ve asayişin sağlanması hususunda mesaiye devam edilmesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir.¹⁸

Yapılan görüşmeler sonunda I.Wilhelm de 7 Mayıs 1885’te 4 subayın kontratlarının uzatılmasını kabul etmiştir. 29 Mayıs 1885’te Alman büyükelçisi, Von Hobe’un da dahil olduğu subayların 1 Temmuz’da biten kontratlarının 3 yıllığına yenilenmiş olduğunu Bismark’a bildirmiştir. Von Hobe’un yıllık geliri 30 bin Frank’a yükseltilirken, Prusya’da kaybetmiş olduğu emeklilik haklarına karşılık 1 yıllık maaş tutarında para alacağı da ayrıca belirtilmiştir.¹⁹

1886 yılında Binbaşı Von Hobe’un rütbesi “*yaptıkları hizmetin lütüfkâr takdiri olarak*” *ferikliğe* (tümgeneralliğe) yükseltiştir.²⁰

Ağustos 1887’de Berlin’e gittiği günlerde refakatindeki kişilere bir kişi daha ilave edilmesi isteğinde bulunmuş ve bu isteği imparator tarafından kabul edilmiştir. İstenilen kişi kısa sürede gelerek kendilerine katılmıştır. Söz konusu kişiler bu süre zarfında Almancalarını geliştirmiş ve eğitimlerini tamamladıktan sonra dönüşlerinde Erkân-ı Harbiye dairesinde istihdamları kararlaştırılmıştır.²¹ Bu arada manevralardan sonra İstanbul’a dönecek olan Osmanlı subaylarının Hobe Paşa aracılığıyla Alman imparatoru tarafından kabul edilme isteği ifade edilmiştir.²²

1888 yılına gelindiğinde Von Hobe, sözleşmesini yenilemek istemediğini ve Prusya ordusuna dönmek istediğini söylerken aslında istediği koşulların kabul edilmesi için bir anlamda şantaj yapmıştır. Yıllık 30 bin Frank maaşın yanısıra 16 bin 500 Frank olağanüstü maaş alan Hobe Paşa, maaşının 40 bin Frank olmasını ve Prusya’daki emekliliğine karşılık

15 BOA; İ.DH 874/69794 (20 Rebiülahir 1300/28 Şubat 1883)

16 BOA; İ.DH 899/71473 (20 Zilhicce 1300/22 Ekim 1883)

17 BOA; Y.PRK.BŞK 8/8 (29 Zilhicce 1300/31 Ekim 1883)

18 BOA; Y.A.HUS 175/19 (12.Muharrem 1301/13 Kasım 1883)

19 Wallach, *a.g.e.*, s.51. Bu ücret aynı rütbedeki bir Osmanlı subayının aldığı maaşın yaklaşık 4 katına karşılık gelmekteydi. Bkz. Salih Kış; *Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü Von Der Goltz Paşa (1883-1895)*, Konya, 2017, s.43.

20 Wallach, *a.g.e.*, s.56.

21 BOA; Y.MTV 27/49 (19 Zilkâde 1304/9 Ağustos 1887)

22 BOA; Y.PRK.BŞK 12/3 (4 Zilhicce 1304/24 Ağustos 1887)

olmak üzere bir tazminat ödenmesini talep etmiştir.²³ Alman büyükelçisi her ne kadar bu istekleri haklı bulsa da Osmanlı hazinesinin içinde bulunduğu güç şartlar işi zorlaştırmaktaydı. Sultan II.Abdülhamid'in bu subayların (6 sene kaldıktan sonra) gitmelerini istememelerinin sebebi ise memleketin durumunu öğrendikleri ve bunları paylaşma ihtimaliydi.²⁴ Bu nedenle Hobe ve arkadaşlarının yıllık alacakları ücret 40 bin Franka çıkarılmış ama olağanüstü maaş farkı ve emeklilik tazminatı istekleri reddedilmiştir.²⁵

Bu arada kendisi 6 seneye yakın bir zamandır padişahın hizmetinde bulunduğunu ve 30 Mayıs'ta Almanya'ya döneceğini, oturduğu hanenin kontratı 1 ay içinde sona ereceğinden kalması arzu ediliyorsa kendisine şimdiden bilgi verilmesine dair bir istirhamda bulunmuştur.²⁶

1 hafta sonra da arkadaşlarıyla birlikte (Kamphövener ve Ristow Paşa) kontrat müddetlerinin 17 gün sonra biteceğini eğer uzatılmazsa Almanya'ya dönüş işlemlerini şimdiden başlatmaları gerekeceğinden bir an önce kendilerine bilgi verilmesini istemişlerdir.²⁷ Nitekim bir kez daha 3 yıllık süre uzatımı gerçekleşmiştir.²⁸

Almanya'da tahsilini tamamlamak üzere olan Osmanlı subayları ile ilgili olarak bilgi veren Hobe Paşa, tahsil sürelerinin Kanunuevvel başında sona ereceğini ancak Almanya'da manevralar Teşrinievvvel başında biteceğinden bu iki aylık sürede boşuna kalmalarına gerek olmadığını ve dönüşün öne çekilebileceğini ifade etmiştir. Öte yandan yeni gelenlerin de Kanunuevvel başında alaylara kabul edileceğinden başlamadan önce dil öğrenmelerinin önemine değinmiştir. Yine gönderilecek kişilerin ordu-yu hümayunda en az 3 sene hizmet edenlerden bir komisyon tarafından seçilmesi öngörülmüştür. Hobe Paşa'nın bu önerilerine verilen cevapta, bu istek ve önerilerin ancak komisyon tarafından karara bağlanabileceği ifade edilmiştir.²⁹

Hobe Paşa, Kasım 1890'da Almanya'ya eğitime gönderilen Osmanlı subaylarına refakat ettiği gibi imparator II.Wilhelm ile de görüşmüş ve Alman ordusundaki rütbesi miralaylığa terfi ettirilmiştir. 24 Aralık 1890'da da İstanbul'a dönmüştür.³⁰

Almancadan tercüme edilerek Hobe Paşa'nın üye olarak bulunduğu komisyonda incelenen süvari talimatları bazı yönlerden tashih edilmiştir. Bunların 1. Süvari alayının kumandanı Ferik Ali Paşa'nın başkanlığı altında Davudpaşa ve Rami kışlalarında Almanya'dan eğitimlerini bitirerek dönen Kaymakam Hilmi, Mehmed Ali ve Faik beylerden oluşan bir komisyon aracılığıyla 5-10 gün içinde incelenerek uygun bir hale getirilmesi

23 Arkadaşları Ristow ve Kamphövener'de bu istekler konusunda ona katılmışlardır. Ekibin diğer subayı olan Kaehler 3 Kasım 1885'te hayatını kaybetmiştir. Bkz. Wallach, *a.g.e.*, s.51, 58.

24 Wallach, *a.g.e.*, s.59.

25 Wallach, *a.g.e.*, s.59.

26 BOA; Y.PRK.MYD 7/15 (25 Şaban 1305/7 Mayıs 1888)

27 BOA; Y.MTV 33/3 (3 Ramazan 1305/14 Mayıs 1888)

28 BOA; İ.DH 1095/85861 (17 Zilhicce 1305/25 Ağustos 1888)

29 BOA; Y.PRK.MYD 9/31 (5 Şevval 1307/25 Mayıs 1890)

30 Ali Gözeller; *Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Basına Yansımaları: Sabah Gazetesi Örneği (1889-1895)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s.38.

öngörülmüştür.³¹

Bu arada Hobe'un süvari sınıfının üçte bir oranında mızrak ile teçhiz edilmesi için hazırladığı layiha, yaver-i ekrem ve Şakir Paşa'nın başkanlığında bir komisyon tarafından tetkik edilerek sonucu seraskerliğe bildirilmiştir.³²

Kaehler'in 3 Kasım 1885'te ölümünden sonra heyetin sorumluluğu ve kontrolü, kendilerinden sonra gelen ama ön plâna geçen Goltz Paşa'ya, yaptıkları işlerin rapor edilmesi ve onun bu raporları birleştirerek Berlin'e iletmesi şeklinde plânlanmıştı. Ancak bu rapor verme işine en büyük muhalefet Von Hobe'dan gelmiştir.³³

3 Mayıs 1892 tarihli *Sabah* gazetesinde Hobe Paşa'nın birkaç gün sonra Almanya'ya gideceği belirtilmiş, 15 Haziran'da ise "memuriyet-i mahsusa" ile Berlin'e vardığı yazılmıştır.³⁴

Berlin sefaretine yazılan telgrafnamede; Alman imparatorunun Osmanlı başkentine ziyaretlerinin hatırası olarak imâl ettirilen madalyaların name-i hümayun ile birlikte Hobe Paşa'ya teslim edildiği, bunların imparatora ne şekilde teslim edileceği, irad edilecek nutuk ve madalyaların kimlere ne şekilde verileceğine dair bilgiler verilmiştir.³⁵

Öte yandan Hobe Paşa'nın Berlin'e varışı İtalya kral ve kraliçesinin geleceği güne denk geldiğinden şimdiden bilgi verilerek görüşme için vakit tayin edilmesi öngörülmüştür.³⁶

Berlin'de sefir Tevfik Paşa ile Almanya imparatorunun huzuruna çıkan Hobe Paşa, padişahın gönderdiği name-i hümayun ile madalyaları takdim etmişler ve duyulan memnuniyeti ifade etmişlerdir.³⁷ Hobe Paşa 6 Ağustos 1892'de İstanbul'a dönmüştür.³⁸

1893 tarihli Alman subaylarının görev dağılımından bahseden belgeye göre süvari muallimi olarak ferik Hobe Paşa, Davudpaşa ve Ramiz kışlalarında bulunan süvari alaylarının talim, terbiye ve askeri hizmetlerine nezaret edecektir. Bütün alaylara yeni kura ile askerler gönderildiği dolayısıyla talim ve terbiyenin daha da önem kazandığı, bu görevi yaparken kendisine Almanya'da eğitimini tamamlamış ve bunların ders verdikleri Mekteb-i Harbiye öğrencilerinin eşlik etmesi de istenmiştir. Hobe Paşa'nın burada uygulayacağı programın bir suretinin süvari alaylarının her birine gönderilmesi kararlaştırılmıştır.³⁹

1893'te Hobe Paşa'ya Würtemberg Devleti tarafından uygun görülen 1.rütbe nişanın kabulü için izin verilmiştir.⁴⁰ Öte yandan 6 Şubat 1894 tarihli *Sabah* gazetesinde

31 BOA; Y.MTV 49/82 (29 Şaban 1308/9 Nisan 1891)

32 BOA; İ.DH 1295/102455 (12 Muharrem 1309/18 Ağustos 1891)

33 Wallach, *a.g.e.*, s.69.

34 Gözeller; *a.g.t.*, s.38.

35 BOA; Y.PRK.EŞA 15/105 (18 Zilkâde 1309/14 Haziran 1892); BEO 22/1635 (26 Zilkâde 1309/22 Haziran 1892)

36 BOA; İ.DH 1279/100697 (25 Zilkâde 1309/21 Haziran 1892)

37 BOA; HR.TO 35/59 (26 Zilkâde 1309/22 Haziran 1892); Y.PRK.MYD 18/16 (19 Zilkâde 1309/15 Haziran 1892)

38 Gözeller, *a.g.t.*, s.39.

39 BOA; Y.PRK.MYD 13/81 (6 Rebiülahir 1311/17 Ekim 1893)

40 BOA; BEO 328/24582 (8 Cemaziyelahir 1311/17 Aralık 1893)

Almanya'nın Hobe Paşa'ya ikinci rütbeden Aigle Noir Nişanı verildiği duyurulmuştur.⁴¹

1894 yaz aylarına büyükelçi ile Hobe arasındaki “rapor kavgası” daha da kızışmış, Radolin imparatorun Hobe'un geri çağrılmasını istemiş, II. Wilhelm'de bu isteği kabul etmiştir. Büyükelçi Radolin, 1 yıl önce de 50 damızlık aygırın Hobe yüzünden Fransa'dan alındığını söyleyerek kendisinden şikayette bulunmuştur.⁴²

Hobe Paşa, kendisinden rapor yazması istendiğinde muvazzaf ve maaşlı bir memur olduğundan bu usulden vazgeçilmesini istemiştir. Kendisine böyle bir memuriyeti olmadığı söylendiğinde “padişah iradesiyle mirahur tayin edildiğini ve 10 senedir bu görevi yürüttüğünü” ifade ettikten sonra bu kez de “kendiliğinden bu işe geçtiğinin söylenerek gülünç duruma düşürülmeye çalışıldığı” nı iddia etmiştir. Gerçek mirahurun İzzet Paşa olduğu söylendiğinde “mirahurun bir veya iki olmasının padişahın bileceği bir iş olduğunu” söyleyerek kendisinin de İzzet Paşa gibi mirahur tayin edildiğini belirtmiştir. Mukavelenamesi devam ettikçe bunun feshedilmeyeceğini, imparatorun kendisini çağırmayacağını ve bu durumun kendisinin Almanya'ya dönüşüne sebep olmaması gerektiğini bir kez daha ifade etmiştir.⁴³

Rapor kavgasından sonra büyükelçilik dragomanı Baron von Testa ile arasının açılması, kendisi hakkında “Oberstallmeister Seiner Majestet des Sultans (Emir-i ahur) ünvanını kullanıp kart bastırması, evinde hep Fransızca konuşması, Türk üniformasını devamlı giymesi” gibi söylentilerin Berlin'e iletilmesi ve büyükelçi Radolin ile yaşadığı sıkıntılar Von Hobe'un Osmanlı ülkesinden ayrılmasına neden olmuştur.⁴⁴

Emekliliğe sevk edilen ve memleketine dönmesi sefaretçe talep edilen Hobe Paşa'ya maaşlarından fazla bir şey verilmeyeceği ve buna ne Osmanlı hükümetinin ne de Almanya devletinin bir mecburiyeti olmadığı ifade edilmiştir.⁴⁵ Yine de dönüşüne katkı sağlamak için 2 aylık maaşı kadar bir atıyye-i seniyye verilmesi Almanya sefreti baş tercümanı ile yapılan görüşmede kararlaştırılmıştır. Nitekim kendisinin maaşını çoktan alıp harcadığı bilinmektedir.⁴⁶

Mabeyn katibi Hüseyin Kazım Bey, Almanya sefiri ile yaptığı görüşmede “Hobe Paşa'nın işinin tesviyesi”nin görüşüldüğü ve Hobe Paşa ile Hidiv arasında siyasi bir görüşme yapıldığı haberinin doğru olamayacağı ve bunun daha sonra teyid edildiği ifade edilmiştir.⁴⁷ Ancak daha önce bir Alman memurun hidivin hizmetine girmesinden dolayı bunun ihtimal dahilinde olduğu hatırlatılmıştır. Bu arada sefire “Hobe Paşa'nın hidivin hizmetine girmesini padişah tavsiye eder mi” dendiğinde “böyle bir şeye asla ihtimal veremem. Padişahın imparatorun hatırına riayeten hizmetinden çıkardığı bir adamı hidive tavsiye etmesine ihtimal olmadığını” ifade etmiştir.⁴⁸

41 Gözeller, a.g.t, s.39.

42 Wallach, a.g.e, s.69-70.

43 BOA; Y.PRK.ASK. 98/93 (22 Zilhicce 1311/26 Haziran 1894)

44 Ortaylı, a.g.e, s.111-112.

45 BOA; Y.A.HUS 301/74 (27 Zilhicce 1311/1 Temmuz 1894)

46 BOA; Y.PRK.BŞK 36/95 (29 Zilhicce 1311/3 Temmuz 1894)

47 BOA; Y.PRK.BŞK 36/88 (23 Zilhicce 1311/27 Haziran 1894)

48 BOA; Y.PRK.BŞK 37/54 (19 Safer 1312/22 Ağustos 1894)

Hobe Paşa'ya sefir masrafı olarak 2 aylık bir para verilmekle birlikte kendisi kontratının 4. maddesini gerekçe göstererek buna göre harcırah verilmesini talep etmiştir. Ancak süre dolmadan memleketine dönmesi sözkonusu olduğundan 1 aylık maaşı ve 4 misli harcırah verileceğini ifade edilmiştir. Almanya'ya dönüşte işsiz olacağından 8. madde gereğince kendisine verilecek tekaüd maaşıyla geçinmek zorunda kalacağından vefatı durumunda bunun yarısının eşine verilmesi ayrıca 300 lira atıyye verileceği de ifade edilmiştir. Ancak halen resmî kıyafet ile gezmesi üzerine Almanya'dan tebligat gelmesine gerek olmadan bu meselenin çözülmesi de istenmiştir.⁴⁹

Hobe Paşa “*hidmet-i şahanedan af buyrulduğumu, ünvan ve mertebemi muhafaza ederek mütekaid edildiğimi mübeyyen bir emirname*” aldım diyerek durumun kendisine tebliğ edildiğini belirttikten sonra kontratının Eylül'e kadar devam ettiğini ve kendisinin bir kusuru olmamasına rağmen devlet tarafından feshedildiği için bir tazminat beklentisi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁰

Daire-i askeriyece mukavelesi feshedilmiş olan Von Hobe Paşa'ya daha önce verileceği belirtilen 300 liraya ek olarak 200 lira daha atıyye verilmesi öngörülmüştür.⁵¹ Bunun üzerine 200 liranın karşılığı 20 bin kuruşun ödenmesi kararlaştırılmıştır.⁵²

30 Ağustos 1894'de Von Hobe'un Eylül ayında kontrat süresinin dolacağını duyuran *Sabah* gazetesinde 24 Eylül 1894'te İstanbul'dan Berlin'e hareket ettiği haberine yer verilmiştir. Kendisini Rusya, Avusturya, Amerika sefirleri ile Papa'nın Dersaadet vekili Monsinyör Bonti uğurlamıştır.⁵³ Almanya büyükelçiliğinden kimse uğurlamaya gelmemiştir.⁵⁴

Öte yandan Hobe Paşa'nın Almanya'da bulunan subayların masrafına karşılık olarak kendisine verilen meblağdan kalan 87 bin 500 markı nizamiye hazinesine iade etmesi gerektiği ancak henüz iade etmediği anlaşıldığından gereğinin yapılması istenmiştir.⁵⁵

Sonuç olarak Hobe Paşa'nın mukavelenamesi gereğince kendisine 4 misli harcırah ve atıyye-i seniyye olarak 300 lira verilmesi, nizamiye hazinesinden emekli maaşı tahsisi, mukavelename haricinde emekli maaşının yarısının da vefatından sonra eşine tahsisi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede kendisine 3998 kuruş emekli maaşı tahsis edilmiştir. Harcırah bedeli olan 577 lira ve atıyye olarak uygun görülen 300 lira da Bank-ı Osmani tarafından ödenmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere kendisinde kalan 87 bin 508 markın bir an önce ödenmesi yoksa Berlin mahkemelerine başvurmak zorunda kalınacağı ifade edilmiştir.⁵⁶

49 BOA; Y.A.HUS 302/1 (1 Muharrem 1312/5 Temmuz 1894); İ.HUS 27/43 (30 Muharrem 1312/3 Ağustos 1894); BEO 448/33554 (10 Safer 1312/13 Ağustos 1894); İ.ML 95/8 (1 Rebiülevvel 1312/2 Eylül 1894)

50 BOA; Y.MTV 105/27 (17 Rebiülevvel 1312/18 Eylül 1894)

51 BOA, İ.HUS 29/67 (23 Rebiülevvel 1312/24 Eylül 1894); BEO 481/36020 (23 Rebiülevvel 1312/24 Eylül 1894)

52 BOA; İ.DH. 931/73790 (19 Muharrem 1302/8 Kasım 1894)

53 Gözeller, *a.g.t.*, s.39-40.

54 Ortaylı, *a.g.e.*, s.112.

55 BOA; Y.MTV 105/27 (17 Zilhicce 1313/30 Mayıs 1896)

56 BOA, Y.MTV 105/27 (17 Zilhicce 1313/30 Mayıs 1896)

Von Hobe'un İstabl-ı Âmire'deki Faaliyetleri

Von Hobe'un İstabl-ı Âmire ile ilgili münasebetine dair ilk belge 14 Şubat 1883 tarihlidir. 1882 yaz aylarında geldikleri düşünüldüğünde yaklaşık 6 aylık bir sürede buraya dahil olmuştur. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda süvari askerlerinin yaşadığı iyi yetişmiş at sıkıntısı düşünüldüğünde İstabl-ı Âmire ve has ahırlar başta olmak üzere at yetiştiriciliğinde yeni önlemler almak zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle uzman bir süvari subayı olarak Osmanlı ülkesine gelen Von Hobe'un buraya yönlendirilmesi en azından eksikliklerin tespiti açısından çok da ilgisiz değildir.

Von Hobe öncelikle İstabl-ı Âmireleri gezerek bazı tespitlerde bulunmuş, hayvanların taksimatını, bakım ve terbiyelerini teftiş etmiş hatta bazılarına binerek "*pek güzel terbiye olunduklarını*" görmüş ve bunlarla ilgili bir defter tanzim ettirmiştir.⁵⁷

İstabl-ı Âmire'de 1031 hayvan bulunduğunu belirterek bunları şu şekilde sıralamıştır.

1. "Padişaha mahsus 35 adet araba hayvanıyla 57 binek atı
2. Mabeyn-i hümayun memurlarına mahsus 39 binek atı
3. Şehzadelere mahsus 11 adet araba atıyla 25 binek atı
4. Hademeye mahsus 5 adet araba atıyla 33 binek atı
5. Dağıstan alayına mahsus 265 at ile 2
6. Kağıthane ve Ayazağa ahırlarında bulunan 72 binek atıyla 46 araba hayvanı ve 82 tay ve 14 ester
7. Sefir ile ecnebi misafirlere mahsus 80 binek atı ile 73 araba hayvanı ve 2 tay
8. Memurlara mahsus 45 binek atıyla 13 araba hayvanı ve 9 tay
9. Hasta bulunan 7 binek atı ile 3 araba hayvanı
10. Su taşımaya mahsus 15 binek ile 17 araba atı ve 9 ester

1031 hayvandan 708'i binek hayvanı, 203'ü araba hayvanı, 87'si tay ve 33'ü ester idi. Hayvanların bakım idare ve tedavisi için muvazzaf olarak 437 ve maaşsız olarak 102 kişi istihdam olunmaktadır.

1031 hayvan Yıldız, Dolmabahçe, Kağıthane ve Ayazağa'da bulunan ahırlara bölüştürülmüş ise de şimdiki plân gereğince Dolmabahçe'de inşa edilmekte olan ahırların tamamlanmasından sonra her ne kadar ahırların tamamı tamire ihtiyaç duyuyorsa da hayvanların hepsi birleştirilecektir. Müstahdemler de memur oldukları hizmete göre ahırlarda hizmet verecektir.

Üstü örtülü bir talimhane yoktur. Saray memurlarına mahsus 39 binek atı yeterli olmayıp yeterli araba hayvanı da mevcut değildir. Şehzadeler için 11 araba atı yeterli değildir. Hizmette mahsus 103 hayvan dahi çoktur. Dağıstan alayına mahsus olan hayvanlar

hiçbir işte kullanılmayacaktır. Ayazağa ve Kağıthane’de bulunan hayvanların çoğu hizmete elverişli olmayıp cins-i ıslah gerekir. Yabancı sefirler ve saray misafirleri için 80 binek ve 75 araba hayvanı gösterilmiş ise de yeterli değildir.

Istabl-1 Âmire Hazine-i Hassa nazırı Agop Efendi’nin idaresi altında bulunduğu buranın işlerini yürüten ve sorunlara yerinde müdahale eden kişi olarak Istabl-1 Âmire müdürüne de belirli bir meblağ tahsis buyrulması uygun olacaktır. Kağıthane ve Ayazağa’da bulunan tavlhane⁵⁸, Istabl-1 Âmire için birkaç senedir hizmete elverişli hayvan yetiştirememiştir. Istabl-1 Âmireler bu şekilde birkaç hafta içinde masrafsız bir şekilde yeniden tanzim olunabilir. Yıldız Sarayı’nda da yeniden daha uygun bir ahır inşa edilerek dünyaya örnek olunabilir.” dedikten sonra kendisinin ikametinden gelip gidebilmesi için bir arabaya ihtiyacı olduğunu da belirtmiştir.⁵⁹

Aynı belgenin devamında, idarenin Istabl-1 Âmire müdürüne bırakılması ve bu işe ahırları tanzim edecek muktedir kişinin atanmasının gerekli olduğu ifade edilerek hayvanların miktarı tespit edildikten sonra en iyilerin bizzat mirahur tarafından seçilerek ve onun gözetiminde ayrı bir ahırda toplanması öngörülmüştür. Diğer ahırların mevcudu şu şekilde belirlenmelidir:

-Mabeyn-i hümayun memurları için 60 araba hayvanı ve 40 binek atı ve hademe için 40 binek atı

-Sefirler ve yabancı misafirler için 120 araba hayvanı ve 60 binek atı

-Istabl-1 Âmire’de 200 araba hayvanı ve 150 binek atı mevcut olacaktır. Fakat tavlhane ve yük vesaire hayvanları bu miktara dahil değildir.

İhtiyaç fazlası olanlar 100-150 kuruşa satılıp geliri Istabl-1 Âmire sandığına konulacaktır. İşe elverişli olmayanlar da ayrı ahırlarda ölünceye kadar bakılacaktır.

Istabl-1 Âmire’de bu tedbirlerden sonra 1031 hayvan yerine tavlhaneler dahil edildiğinden 550 hayvan bulunacaktır. Bu miktar şimdikinden çok düşük olduğu halde daha iyiye gidilecektir. Böylece oldukça tasarruf edilecek ve Istabl-1 Âmire’de faydası olmayan hayvanlar askeriye tarafından kullanılacaktır.

Mevcut olan araba hayvanları yeterince büyük ve kuvvetli olmadıklarından bunların yerine yavaş yavaş satın alma yoluyla yenileri konulacaktır.

Hademeler de uygun bir şekilde ahırlara taksim olunacak ve kendi mirahurlarının sorumluluğu altında hizmet edeceklerdir.

Araba araç-gereci ile koşum ve binek hayvanı takımları usul üzere tertip edilecektir.

Bandırma, Beykoz ve Kağıthane’de tavlhane-i amirelere tesis olunacaktır. Araba hayvanı yetiştirmek için yabancı memleketlerden aygır ve kısrak satın almak gereklidir. Binek hayvanı damızlık ise memleket dahilinden tedarik edilebilir.

Her tavlhanenin miktarı tayin edildikten sonra yıllık olarak genç hayvanlar yetiştirilip Istabl-1 amirelere taksim edilecektir.

58 At ahır.

59 BOA; HR.TO 585/51 (6 Rebiülahir 1300/14 Şubat 1883)

Yıldız Sarayı'nda bir an önce kapalı bir talimhane inşa edilmelidir. Öyle ki kötü havalarda hayvanlar haftalarca ahırlarda kalıp dışarı çıkmadıklarından ve talimlerini de yapamadıklarından hasta veya havasız kalırlar. Daha sonra dışarı çıktıklarında da talimleri çok zahmetli olur. Nitekim Dolmabahçe ahırında da hayvanları talim ettirmek ve gezdirmek için idarenin talimhanesi tekrar inşa edilmelidir. Hayvanların su ihtiyacı için de Yıldız'da bir kuyu açılması gereklidir."⁶⁰

Hobe Paşa ayrıca süvari askerinin ihtiyacı için Rusya'dan hayvan satın alınmasına dair bir rapor hazırlamıştır. Rusya'nın güneyinde Don nehri havalisindeki geniş çayırlarda çok miktarda hayvan yetiştirildiği ve pazarlarında süvari askeri ve gerek topçu alayları için 5 ilâ 7 raddelerinde uygun fiyatla at satın alınabileceği ve bunların İstanbul'a naklinin de kolay olacağı ifade edilmiştir. Her re's hayvanın masrafı dahil olmak üzere 10-12 liraya İstanbul'a naklinin mümkün olduğu ve bu fiyatın memleket içinden veya yabancı memleketlerden alınacak hayvan fiyatının yarısına denk olduğu belirtilmiştir. Hayvanların 3-4 yaşlarında olduğu ve bunların süvariye elverişli olup olmadıklarını yerinde görmek ve alınabilecekleri tespit etmek üzere bir memurun gönderilmesinin uygun olduğu, böylece 15-20 gün içinde durumun netleşeceği öngörülmüştür.⁶¹

Rusya'da yaşanan ot kıtlığı yüzünden birçok bargir⁶²in 300 liraya satılmak üzere bulunduğu ve hükümetin her bir hayvanın 5 ilâ 8 Osmanlı lirası arasında bir meblağ ile alınabileceği ifade edilmiştir. Teftiş-i askeri komisyonu azası Muzaffer Paşa takdim ettiği layihada ordu ve jandarma için hayvana ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Süvari mirlivası Hobe Paşa da buna karşılık takdim ettiği arzıda ordu ve jandarma için ne kadar hayvana ihtiyaç olduğunun belirlenmesi, Rusya'da ki fiyatların araştırılması ve buna göre karar verilebileceğini ifade etmiştir.⁶³

Ordu ve gerekli süvari ve topçu hayvanlarının muayene ve satın alınması konusunda Hobe Paşa tarafından hazırlanan talimatta;

1. Ordu-yu hümayun için süvari ve topçu vesaire hayvanına ihtiyaç duyulduğu, bu sırada Rusya'da uygun hayvanlar olduğu ve nakliye masrafı dahil 5 ilâ 7 lira civarına mâl olacağı öğrenildiğinden miralay Süleyman ve Bekir beylerin maiyetlerinde mülazım Kulagan ve Ramiz ağalarla oraya gönderilmesi kararlaştırılmıştır.
2. Süleyman Bey ve ekibinin İstanbul'dan doğrudan Petersburg'a gidecekleri orada büyükelçi Şakir Paşa ile görüşüp görüş alışverişinde bulunarak yardımlaşmaları istenmiştir.
3. Önce ordu süvari ve topçu birliklerine gerekli erkek ve kısrağ hayvanlarını muayene ve son fiyatlarını inceleyerek bir karara varacaklardır.
4. Rikab-ı hümayun memuriyetine 300 fiyatla araba ve binek hayvanını muayene ederek bir rapor hazırlayacaklardır.

60 BOA; HR.TO 585/51 (6 Rebiülahir 1300/14 Şubat 1883)

61 BOA; HR.TO 585/50 (14 Rebiülahir 1300/22 Şubat 1883)

62 Beygir, yük atı.

63 BOA; Y.A.HUS 172/132 (18 Rebiülahir 1300/26 Şubat 1883)

5. Süleyman ve Bekir beyler hazırladıkları layihayı takdim ederek, süvari ve topçu hayvanları için nefis-i hümayuna mahsus olacıklardan erkek ve kısrağ bir çift satın alarak Dersaadete gönderecekler, fiyatlarını Petersburg sefiri ile görüşerek gelecek iradeyi bekleyeceklerdir.
6. Süleyman ve Bekir Beyler askerlik ve Osmanlılık şan ve şerefine halel getirecek bir davranışta bulunmayacaklar ve bu işleri yapınca görevleri sona erecektir.⁶⁴

Süleyman Bey bu çerçevede Rikab-ı hümayun için 25 re's hayvanın satın alınarak vapurla gönderildiğini 1-2 gün içinde varacaklarını ve hayvanların vapurdan alınarak Hobe Paşa'nın görevlendirdiği kişiler tarafından doğruca Yıldız İstablına götürüleceğini ifade etmiştir.⁶⁵

Hobe Paşa 8 Ağustos 1883'de Almanya'da Potsdam'dan gönderdiği telgrafta; 1.cinsten 4 aded araba hayvanının 550 lira ile satın alındığı ve bu fiyat ile iyi cinsten 10 çift daha satın alınma ihtimali olduğu bildirmiştir.⁶⁶

Yıl sonuna doğru Almanya'ya giden Hobe Paşa, dönüşünde Sultan II.Abdülhamid'i ziyaret ederek imparatoriçenin gönderilen hayvanlardan dolayı teşekkürlerini bir kez daha iletmiş ayrıca Prusya Prensi Frederik Şarl'ın ziyarete gelmek istediğini buradan da Girit'e gideceğini bildirmiştir. Öte yandan Almanya'dan hayvan satın almak istediğini ancak fiyatlarının takdire bağlı olduğundan birkaç yer ile görüşüp fiyat aldığını ifade etmiştir. Viyana'da bulunan bir kumpanyadan Viyana veya Macaristan'da teslim etmek şartıyla her bir res'ine 28 Osmanlı lirası ve İstanbul'a kadar nakliye ücreti olarak 10 Osmanlı lirası alınacağı kendisine bildirilmiştir. Peşte'de bulunan bir başka kumpanyadan yine yakın bir fiyat alınmış, Trieste'ye kadar nakliye ücreti olarak 2,5 Osmanlı lirası istenmiş buradan sefine-i hümayun vasıtasıyla İstanbul'a nakledilebileceği ifade edilmiştir; "*Her ne kadar Alman hayvanları Moskof hayvanatından daha pahalı ise de bunlar hem güzel hem de büyüktür. Rus atları ise süvari hizmeti için biraz küçüktür.*" görüşünü paylaştıktan sonra almayı düşündüğü atların resimlerini takdim etmiştir. Bunlardan birincisi binmeye elverişli bir "*kır at*"tır. Bir diğer resimde imparatoriçenin saltanat arabasına koşulan atlar vardır. Bir başka resimde Hamburg'da 4 at koşulu bir araba vardır. Kendisi özellikle bu atlara talip olduğunu ancak fahiş bir fiyat istendiğini belirtmiştir. Getirdiği 2 küçük resimde Kont Şimulhan harasında yetişmiş halis Arap neslinden bir at vardır ve bu at Hamburg sergisinde birincilik almıştır. Bunların fiyatları da pahalı olmakla birlikte yeterince talim görmemişlerdir.⁶⁷

"*Cins-i fersin ıslahı ve teksiri*" konusunda Von Hobe Paşa'nın hazırladığı layihaya karşılık verilen cevapta;

1. "Ticaret ve Ziraat nezaretinin idaresinde bulunmak ve yetiştirdiği aygırlar ileride peyderpey döllerini alınmak üzere vilâyat-ı şahaneye gönderilmek için Kağıthane

64 BOA; Y.A.HUS 172/132 (3 Cemaziyelevvel 1300/12 Mart 1883)

65 BOA; Y.A.HUS 172/132 (29 Cemaziyelahir 1300/7 Mayıs 1883)

66 BOA; MB.İ 21/120 (4 Şevval 1300/8 Ağustos 1883)

67 BOA; Y.PRK.MYD 3/3 (10 Muharrem 1301/11 Kasım 1883)

karyesinde Cendere boğazına giden yolun sonunda bulunan Çifte kahveler denilen yer geçildikten sonra iki tarafı Cebel çayırılık olarak bilinen aralarında ufak ve her biri ikişer üçer dönümden ibaret birkaç bahçeden başka Burunsuz mandıra denilen mahalle yakın yerlerden uygun bir yer seçilerek burada hara teşkili

2. Hobe Paşa'nın layihasında bu haranın teşkili için pek çok masrafa ihtiyaç olduğu gösterilmiş ise de bu kadar büyük masrafa gerek yoktur. Hayvanların iyiliği için gerekli tayların ve bunlara nezaret edecek kişilerin kalacakları odaların, ot, arpa ve saman gibi hayvan yemlerinin konulacağı ambarların ve harada bulunacak hayvanlara mahsus hastanenin inşası için 5000 liraya kadar bir meblağa ihtiyaç olduğu ayrıca hara idaresinin maaşları için ayda 150-200 liraya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
3. Haranın ilk teşkil olduğu sene hayvanların zahirelerini satın almak için en azından 1 senelik bedeli ödemek ve haranın etrafında bulunan tarlalara hayvanların yiyeceği ot, arpa, buğday ve mısır gibi şeylerin ekilerek bu ihtiyacın giderilmesi sağlanacaktır.
4. Hobe Paşa'nın layihasında her ne kadar Macaristan ve diğer memleketlerden kısrak satın alınması tavsiye edilir ise de bu çok masraflı olacağından bazı Çerkes köylerinden, Adana ve Suriye gibi ayrı kısrakları olan yerlerden 15-20'şer liraya satın alınması öngörülmüştür. Yalnız 25-30 kadar Almanya ve Normandiya'dan aygır satın alınarak bu haranın teşkil edilecek ve bunlardan doğacak taylar 4 yaşına geldiğinde vilâyat-ı şarkiyeye gönderilecektir.
5. Hara için tavsiye edilen yerin haritası ve gerekli inşaatlar Kalfa Vasilaki Efendi'ye çizdirilerek padişaha takdim edilecektir."⁶⁸

Bu şartlarda Hobe Paşa, İstanbul'a uzak olmamak üzere Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından 3 tane hara teşkil edilmesinin uygun olduğunu belirttikten sonra 30 kadar aygır satın alınarak bu haralara gönderilmesinin faydalı olacağını ifade eder. Her bir hara için 80 kadar kısrak gerek Macaristan ve Almanya ve gerekse memâlik-i şahaneden satın alınabilir. Bunlardan doğacak taylar bu 3 harada damızlık olarak alıkonulup 4 yaşına geldiklerinde çevreye gönderileceklerdir. Bu durumda her bir vilayette özel depolar yapıp çiftleşme zamanında vilayetin icab eden yerlerine gönderilecektir. Böylece yerli aygırlar elde edilmiş olacaktır. 2 veya 300 re's aygır satın alınarak masraf edilmiş olsa bile bu miktar memleketin genişliği düşünüldüğünde "*bir damla su*" gibi kalır. Bundan başka hayvan neslinin ıslahı ve teksiri için 150 liraya güzel bir aygır satın alınabilir. Çünkü daha ucuza alınacak bir hayvan işe yaramayacak ve harcanan para boşa gidecektir. 20 bin lira tedarik edildiği takdirde 150 lira kıymetinde 30 aygır ve 65 lira kıymetinde 240 kadar kısrak satın alınabilir. 4 sene sonunda bunlardan tahminen 100 re's kadar aygır elde edileceğinden her yıl sonunda vilayette yapılan depolara 80 ilâ 100 re's kadar aygır gönderilebilir. Bu şekilde 8 senede pek çok güzel aygır yetiştirilmiş, vilayete 350-400 aygır gönderilmiş olur. Öte yandan bu 30 aygırın her biri her sene sahipleri tarafından 3 haraya gönderilen 30 kadar kısraka çekilebilir

ki böylece 4 senede tahminen 3 bin kadar tay elde edilmiş olur. Şu durumda 20 bin lira sarfi imkânsız gibi görünmesine rağmen en azından 10 bin lira ile işe başlanması ve 2 esas hara tesis edilmesi, her biri 50 liralık 200 aygır satın alınması fayda sağlayacaktır. Bundan başka 50 lira ile bir aygır satın alınması da imkânsız olduğu için uygun fiyatla Macaristan'dan alınacak aygırlar memâlik-i şahaneden aynı fiyata alınacak aygırlardan daha adî ve fenadır. Macaristan'dan aldığım malûmata göre yüksekliği 52 cm olan süvari hayvanları bile 30 liraya güzel bir aygır satın almanın mümkün olamayacağını göstermektedir.⁶⁹

Hobe Paşa, birkaç ay sonra Prusya'da en güzel haraları gezerek bazı aygırlar aldığını ve alacağı diğer aygırlar için Prusya hükümetinden aldığı izin ile meşhur üç harayı daha gezeceğini ifade etmiştir. Padişah için 2 re's çok güzel tüvana binek atı bulduğunu bunlardan birisinin geçen sene yine padişah için satın aldığı "*bakla kırması at*"a benzediğini belirtmiştir. Fakat sahibi miralay olduğu için yakında icra edilecek resmî törenden sonra satacağını, gerçekten güzel ve terbiyeli olan bu atın Haziran sonlarına doğru İstanbul'a gönderilebileceğini bildirmiştir. Ayrıca bu hayvanların Galos'da trenden indirilerek, buradan vapura bindirilecekleri buna dair izinlerin talep edildiği ifade edilmiştir.⁷⁰

Hobe Paşa aracılığıyla Almanya'dan satın alınan 20 re's aygırın idare ve muhafazası için istihdam olunan müdür ve hademe maaşlarıyla tayinat masrafı olarak 7800 kuruşun hayvanat-ı ehliye ve nafia sergisi tahsisatıyla hara tertibi olarak o sene bütçesine dahil bulunan 4 milyon kuruştan karşılanması uygun görülmüştür.⁷¹

Almanya'dan hayvan satın almak için Hazine-i Hassa'dan 700 lira alan Hobe Paşa'nın dönüşünde henüz hesap vermemesinden dolayı uyarıda bulunulmuştur. Bunun üzerine Almanya'dan İstabl-ı Âmire için 1 re's esb⁷² ve hükümet-i seniyye için 20 re's at satın alındığını ve evrakların 27 Eylül 1884 tarihi itibarıyla teslim edildiğini ifade etmiştir.⁷³

Hobe Paşa'nın Macaristan'a 10 çift araba bargiri satın almak üzere posta vapuruyla hareket etmesi, kendisine önceki satış işleminden arta kalan ve uhdesinde bulunan 850 liranın üzerine hazineден 3250 liranın daha verileceği ifade edilmiştir.⁷⁴

Bir süre sonra Berlin'e giden Hobe Paşa'ya Alman imparatoru II.Abdülhamid ile aralarındaki dostluğun bir nişanesi olmak üzere bir çift binek atı teslim etmiş ve bunların Hocabey yoluyla İstanbul'a götürülmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁵

Von Hobe, Malta tavlalarında bulunan hayvanlar ile tavlaların barındıracakları hayvanların miktarını gösteren bir cetvel hazırlayarak takdim ederken satılmasına izin verilen hayvanların bildirilmesini istemiştir.⁷⁶

69 BOA; Y.E.E 4/61 (2 Receb 1301/28 Nisan 1884)

70 BOA; Y.PRK.MYD 3/66 (22 Şaban 1301/17 Haziran 1884)

71 BOA; Y.A.RES 24/34 (10 Şevval 1301/3 Ağustos 1884)

72 At, beygir.

73 BOA; Y.MTV 15/67 (6 Zilhicce 1301/27 Eylül 1884)

74 BOA; Y.PRK.HH 15/27 (8 Cemaziyelahir 1302/ 25 Mart 1885)

75 BOA; Y.PRK.EŞA 4/71 (26 Ramazan 1302/9 Temmuz 1885)

76 BOA; Y.PRK.MYD 4/67 (2 Muharrem 1303/11 Ekim 1885)

Tablo 1. Malta tavlalarında mevcut bulunan hayvanlar ile bölme ve hayvan mahallerinin miktarını gösteren cetvel ⁷⁷

Tavla numarası	Tavlaların esamisi	Bölmelerin miktarı	Hayvanların mevcudu	Hayvanların cinsi	Mülahazat
1	1.tavlannın 1.kısım	53	26	Arab atı	1
			1	Alman atı yağız	
	1		Doru Arab bargiri		
	6		Avusturya imparatoru canibinden taksim olunanlar		
	5		Alman doru araba bargiri		
	2		Fransız yağız araba bargiri		
	5		Fransız çil araba bargiri		
	2		Fransız doru araba bargiri		
	2		Fransız kulu doru bargiri		
	2		Fransız küçük doru araba bargiri		
	1		Fransız doru araba bargiri		
2	Kasr-ı hümayun kurbündeki 2.tavla	98	1	Zât-ı hazret-i şehriyariye mahsus kır tek araba bargiri	Tavlannın 1. kısmı tamir olunduktan sonra 2.kısımında 62 hayvana yetecek mahal var ise de tamire muhtaçtır. 1.kısım tamir ve inşa olunduktan sonra 36 hayvana yetecek bölmeler bulunacaktır. Bu sırada hayvanlar kır tavlasında bulunacaktır.
			1	Bu ""	
			2	misafire mahsus kır araba bargiri	
			6	Fransız ve İngiliz binek bargiri	
			35	Mülga Dağıstan bölüğü hayvanatı	
			19	mekari bargiri	
			7	Amerika'dan vürud eden atlar	
			2	süvari hayvanı için numune olmak üzere Hobe Paşa tarafından mübayaa olunan	
			19	mekari bargiri	
			7	Amerika'dan vürud eden atlar	
			2	süvari hayvanı için numune olmak üzere Hobe Paşa tarafından mübayaa olunan	
			5	Çifteler Çiftliğinden vürud etmiş olan	
			20	muhtelif cins kısarak	
			1	doru Rus bargiri	

3	Çukurda bulunan 1.tavlanın birer kısmı	85	26	araba atı	Bu tavlalarda bölmeler olmayıp arab atları orada bulunmaktadır İçinde kaldırımların tuğladan inşası gereklidir..
			1	ester	
			8	Çerkes bargiri	
			12	bağçe mekarisi	
			5	gece bekçileri için	
			2	küçük Rus araba bargiri	
			2	küçük Rus al araba bargiri	
	2.kısım		2	küçük araba atları	
			2	küçük kuyu dorular	
			5	Cebebaş tarafından mübayaa olunan doru araba bargiri	
2			Fransız araba bargiri		
18			Rus Süleyman tarafından mübayaa olunan atlar		
3.kısım		8	Araba atı		
		8	Araba atı		
		8	Araba atı		
		8	Araba atı		
		8	Araba atı		
4	Malta kapısı civarındaki küçük 4.tavla	8	8	Araba atı	İğdiş edilen 1.re's Alman bargirleri bulunacaktır.
		244	252	Yekûn	

Hobe Paşa, 27 Nisan 1886 tarihli belgede: “*Istabl-ı Amire arabacıları hayvanları terbiye ve talim ile meşgul olacakları yerde işsiz güçsüz akşamlara kadar istirahat ile meşgul olmaktadırlar. Padişahın iradesiyle Almanya ’dan 8 çift hayvan satın aldım. Bunların dışında Istabl-ı Amire ’de tavlalarda terk edilmiş, koşu çekmez ve arabaya koşulmaz bazı hayvanlar buldum. Bunları talim ve terbiye edebilecek 4 arabacı buldum ve terk edilen bu hayvanları onlara emanet ederek 12 çift araba hayvanı kazandım. Nuri Paşa ’ya gelen misafirler için bu hayvanlardan istifade edebileceğini ve arabacılar da 2’şer 3’er lira verilebileceğini bildirdim. Nitekim Fransız elçisi için Nuri Paşa aracılığıyla buradan at ve arabacı tedarik edilmiştir. Bu arada telef olan hayvanlar ile ilgili Ragıp Beyefendi ’ye bilgi verdim. Ben Davudpaşa ’daki Ertuğrul alayının teşkil ve talimine memur olduğum için Istabl-ı Amire ’den bir arabaya binme hakkım da mevcuttu. Kağıthane ’de yetişmiş 5 yaşında bir hayvan dar ve bozuk yollardan Davudpaşa ’ya kadar gidip 2 saat dinlendikten sonra geri döndüğü için telef olmaz. Burada üzerinde durulması gereken husus talimden ibarettir. Yorgun ve terli iken nasıl davranılacağını bilmek gerekir. 3,5 saati aşkın bir süredir mirahurluk hizmetini yürüttüm ve hiçbir gün vazifemi yerine getirmekten geri kalmadım”⁷⁸ diyerek istifa olarak yorumlanabilecek bazı ifadelerde bulunmuştur.*

Bu süre zarfında Nuri Paşa ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşadığını ve kendisini başka bir yere göndermenin düşünüldüğünü ancak bunun gerçekleşmediğini de ifade etmiştir. Nuri Paşa ile daha fazla gerginlik yaşamamak için Ragıp Bey’i aracı olarak kullandığını da söylemiştir. Almanya ’dan yeni getirilip henüz terbiye edilen hayvanların arabaya koşulup koşulamayacağını tespit etmek için yokuşları koşturarak tecrübe ettiğini belirtir. Öncesinde arabacılar verdiği talimatta otlamayarak açıkta bırakılan ve iyice istirahat etmeden su ve yem verilmesinden hastalanıp telef olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda kendisinin bir

hatası olmadığını ancak Nuri Paşa'nın gerçek olmayan iddialarla kendisini zor duruma düşürdüğünden istifayı düşündüğünü belirtmiştir. Devamında Nuri Paşa'nın kendisiyle aynı rütbede olduğu ve yalanlarıyla kendisini sürekli zor durumda bıraktığını da ilave etmiştir. Kendisinin dürüstlüğü ile Alman İmparatorunun dikkatini çektiğini ve kendisine isnat edilenleri kabul edemeyeceğini söyleyerek istifasını sunmuştur.⁷⁹

Sözkonusu istifanın gerçekleştiği veya yeni bir göreve getirildiğine dair bir belge yoktur. Nitekim 1894'de ülkesine dönüşüne kadar İstabl-ı Âmire ile bağlantısının devam ettiği görülmüştür.

Öyle ki süvari ve topçu hayvanlarının yetiştirilmesine dair irade gereğince hassa ordu-yu hümayun müşiri Rauf Paşa'nın başkanlığında oluşturulan komisyona İstabl-ı Amire müdürü olarak Hobe Paşa ve Muzaffer Paşa'da dahil edilmiştir. Süvari alaylarına gerekli hayvanların yetiştirilmesi için her sene askeriye bütçesine dahil edilen meblağ ile en muteber ve alâ Arab taylarının satın alınması ve 4'er yaşına kadar bakıldıktan sonra süvari ve topçu alaylarına verilmesi kararlaştırılmıştır. Her bir kolorduda bulunan topçu alayları için her sene 180-200 re's topçu hayvanı gerekli olduğundan ve artık dışarıdan hayvan getirilmeyeceğinden her kolordu dairesinde 15 re's aygır ile kır cinsinden 250-300 re's kısarak bulunan bir hara teşkili istenmiştir. Masraflar için de Ticaret nezaretinden tahsisat ayrılmıştır. Ayrıca bazı mahallerde halkın katılımıyla at yarışları ve sergiler düzenlenmesi, ziraat odaları aracılığıyla bunlara mükafat ve ikramiye verilmesi de kararlaştırılmıştır.⁸⁰

Kasım 1887'de Sultan için Almanya'dan 1 esb satın aldığını ve Varna yoluyla gönderilmesi mümkün olmayınca Galos yoluyla nakledilmesi kararlaştırılmıştır. Bu ziyaret sırasında kendisine *kaymakamlık* rütbesi verilmiştir.⁸¹

Hobe Paşa, 12 Nisan 1888 tarihli belgede Agop Paşa'ya 4 kez tebligat yapılmasına rağmen 3 maaşının henüz ödenmemesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirirken Sultan için aldığı "al bargir"ın nakliye masraflarıyla ilgili de ödeme sıkıntısı yaşadığını belirtmiştir.⁸² Hobe Paşa, ordu için alınan hayvanları İstanbul'a bir başkası getireceğinden kendisinin daha sonra döneceğini ifade etmiştir.⁸³

Hobe Paşa, Malta İstabl-ı Âmire'sinde yeniden bir tavla inşa edileceği ve bunun için Berlin'de inşaat malzeme işiyle ilgilenen bir tüccarın tarifnamesini arz ettiğini belirttiikten sonra hayvanların rahat yatabilmesi için önce zeminin sağlam yapılması, kaliteli tuğla kullanılması ve rutubetin akıp gitmesi için demir oluklar inşa edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunların sağlanması için dışarıdan malzeme temini ve maddî fedakârlıklar gerektiği de ilave edilmiştir.⁸⁴

Hobe Paşa 5 Ağustos 1893 tarihli bir belgede, Sultanın emriyle Londra'dan satın aldığı 5 çift İngiliz atıyla ilgili ayrıntılı bilgiler verir. 1 "4'lü al", 1 "4'lü açık doru" ve

79 BOA; Y.PRK.MYD 4/90 (23 Receb 1303/27 Nisan 1886)

80 BOA; Y.MTV 22/36 (10 Zilkâde 1303/10 Ağustos 1886)

81 BOA; Y.PRK.BŞK 12/64 (5 Rebiülevvel 1305/21 Kasım 1887)

82 BOA; Y.PRK.MYD 7/9 (30 Receb 1305/12 Nisan 1888)

83 BOA; Y.PRK.BŞK 17/43 (26 Cemaziyelahir 1307/17 Şubat 1890)

84 BOA; Y.PRK.MYD 11/20 (19 Cemaziyelahir 1309/20 Ocak 1892)

1 çift “koyu doru” olmak üzere 5 çift araba bargiri satın aldığını belirten Hobe Paşa, bu atların “fevkalâde güzel ve gayet âlâ cins” İngiliz bargirleri olduğunu, yaşlarının 5 ilâ 6 ve irtifalarının 1,65-1,75 arasında olduğunu belirtir. Paris’te 4’lü aynı renk ve şekilde yüksek hayvan bulmanın mümkün olmadığını, bulunsa bile fiyatlarının 1000 lira civarında olduğunu söyleyerek Paris ile Londra arasında bir karşılaştırma yapar. Öte yandan İngiltere’de de bulmanın çok kolay olmadığını, pek çok İngiliz şehrini dolaşmak zorunda kaldığını söylerken bu gezileri sırasında çok faydalı bilgiler edindiğini, çok sayıda çiftlik ve hayvan gördüğünü de ilave eder. Sözkonusu hayvanlar tacir ve çiftliklerden birer birer satın alınmış ve her bir çift ortalama 325 İngiliz lirasına mâl olmuştur. Al hayvanların her biri bir yandan satın alınıp 4’lü teşkil edildiği sırada kendisinin Istabl-ı Âmire sorumlusu olduğunu bilmeyen bir kişinin bu atlara 1000 İngiliz lirası teklif ettiğini belirttikten sonra irade-i seniyye gelinceye kadar bu hayvanların ne şekilde bekletileceğinin de önemli olduğunu söyler. Her bir hayvanın fotoğrafını çekip göndererek izin beklemek mümkün olmadığı gibi her yerde fotoğrafçı olmadığı ve özellikle tüccarların bu kadar beklemek istemedikleri de bir gerçektir. Dolayısıyla kendisine duyulan itimada güvenerek bu hayvanları satın aldığını ama her birini Londra’ya getirerek baytara muayene ettirdiğini ve arabaya koşturup test ettirdiğini de belirtmiştir. Hayvanların her biri farklı yerlerden alındığından birarada arabaya koşulmaya henüz hazır olmadıklarını ancak 8 hafta içinde talim ve terbiyelerinin tamamlanabileceği ifade edilmiştir. Bu iş kendisine verilirse bunu lââyıkıyla yerine getirebileceğini de söylemiştir. Bu arada hayvanları taşıyacak vapur ayarlanıncaya kadar Londra yakınlarında bir çiftlik bulunarak başlarına güvenilir bir kişi tayin edilmiş ve onun nezaretinde nakillerinin yapılması plânlanmıştır. Her bir hayvan için sadece nakliye ücreti olarak 10,5 İngiliz lirası talep edilmiş, sigorta masrafı, nezaret edecek kişinin ücreti, harekete kadar geçecek sürede yapılacak masraflar, baytar ücreti, çuval, başlık ve diz bağları masrafı ve kendilerine arama çalışmaları sırasında kılavuzluk ve tercümanlık eden kişinin ücreti dahi edildiğinde Hobe Paşa, kendisine verilen 1800 İngiliz lirasından 150 lira fazla masraf yapıldığını ifade etmiştir.⁸⁵

İngiltere’den satın alınan bu hayvanlar, Von Hobe Paşa’nın Istabl-ı Âmire bünyesinde belgelere konu olan son yurt dışı işi olmuştur.

Von Hobe Paşa Hakkında Yapılan Değerlendirmeler

Von Hobe Paşa, renkli bir kişilik olarak yerli ve yabancı kaynaklarda, gazetelerde adından sıkça söz ettirmiştir.

Jehuda L.Wallach’ın değerlendirmesine göre; 1892’ye kadar Hassa Ahırları komutanı olan ve çok yaşlanmış bulunan Nuri Paşa’nın yardımcılığına getirilen Hobe, burayı sahiplenerek kartvizitine “*Hassa Ahırları Komutanı*” yazdırmış, Nuri Paşa’dan sonra göreve İzzet Paşa’nın atanmasına bozulmasına rağmen saray hayatını bırakmak istemediği için gölgede kalmış olsa da devam etmiştir.⁸⁶

85 BOA; Y.PRK.MYD 13/95 22 Muharrem 1311/5 Ağustos 1893)

86 Wallach, *a.g.e.*, s.69-70.

Von Hobe, sık sık verdiği ve katıldığı davet ve ziyafetlerle adını duyuran bir kişi olmuştur. Osmanlı devlet adamlarının yanısıra yabancı sefirlerin de katıldığı bu davetlere özellikle *Sabah* gazetesinde yer verilmiştir. Örneğin 13 Ocak 1891’de verdiği davete İran sefiri Mirza Han ile Avusturya sefiri Baron de Kalis katılmıştır. 18 Mart’ta Hariciye nazırı Said Paşa, Almanya sefiri Radowitz, Fransa sefiri Kont de Montebello ve eşi, Felemenk sefiri ve zevcesi katıldığı bir ziyafet vermiştir. 28 Kasım 1892’de verdiği bir ziyafete ise Hariciye nazırı Said Paşa ile İngiltere, İsveç, Almanya, Avusturya, İtalya ve Rusya sefirleri katılmışlardır.⁸⁷

Hobe Paşa’nın ailesi de zaman zaman gündeme gelmiştir. Örneğin eşinin kadınlar için bir opera düzenlediği ve ilgi gördüğü, para almadan katılan icracı Madam Byron’a bir yardımda bulunulması istenmiştir.⁸⁸ Bir başka belgede eşi ve kardeşlerinin Topkapı Sarayı ve Hazine-i Hümayunu ziyaretlerine izin verilmiştir.⁸⁹

Avusturya askerî ateşesinin raporuna göre “*Türk süvarisi ona bir reform yada herhangi bir kıpırdanış için teşekkür borçlu değildi.*”⁹⁰ Avusturya askerî ateşesi, Hobe Paşa’nın görevine son vermenin “*rapor kavgası*” yüzünden olduğunu söyleyen Alman resmî açıklamasına kuşkuyla yaklaşarak bunun asıl sebebinin “*örtülü ödenek*” olduğunu ileri sürmüştür. Büyükelçi de Hobe’dan heyetten ayrılmasını istemiş, Hobe reddedince Sultandan azlini istemek zorunda kalmıştır. Rapor “*Hobe’un birdenbire geri çekilmesinin gerçek zararını Türk ordusu değil, Alman heyetinin moral saygınlığı ve Avrupalı subaylar çekti. Türk ordusunun geniş tabakalarında Avrupalı isminin yalnız saygı kazanması değil, gerçekten tanınması, bütün kuşku ve güçlüklerin üstesinden gelmesi ve sadece vazife duygusuna bağlı üstün bir kudretin saygınlığı, uğraşa didine elde etmesi eğer şimdiye kadar çok az başarılı olmuşsa bundan sonra bu iş iki kat güç olacaktır.*” şeklinde bitirilmiştir.⁹¹

Rus Genelkurmay belgelerinde Von Hobe’un askeri birliklerle ilgilenmesi istenmediği için kendisinin saray ahırının başına getirildiği, burada da aslında bir yetki verilmediği, saray atlarının alımı ve yurtdışına kârlı sipariş verilmesi işiyle ilgilendiği ifade edilmiştir. Böylece kısa sürede “*hayvanların yemlerinin ikmalini yapan bir subay*” olmuştur.⁹² Rus ajan Albay Filippov, Hobe Paşa’nın evli, çok zeki olmayan ve zor karakterli birisi olduğunu belirttikten sonra diğerleri arasında paraya en fazla düşkün kişi olduğunu, 1500 taler (200 sterlin) maaş aldığını ve lüks bir hayat sürmeye başladığını ifade eder.⁹³

Korfu şebenderliğinden gönderilen bir tahriratta burada çıkan “*Efimeris*” gazetesinde Von Hobe Paşa’ya dair bir habere yer verilmiştir. Osmanlı Devleti’nde birçok Alman subayın istihdam edildiği ve bunlardan birisinin de süvari müfettişi olarak gelen Von Hobe Paşa olduğu ifade edilmiştir. Von Hobe Paşa’nın kısa sürede yükseldiği, ferik

87 Gözeller, *a.g.t.*, s.338-39.

88 BOA; Y.PRK.TŞF 2/15 (10 Rebiülahir 1303/16 Ocak 1886)

89 BOA; TS.MA.e 239/21 (29 Zilhicce 1301/20 Ekim 1884)

90 Wallach, *a.g.e.*, s.69.

91 Wallach, *a.g.e.*, s.70.

92 *Rus Genelkurmay Belgeleri*, s.47.

93 *Rus Genelkurmay Belgeleri*, s.47.

rütbesini aldığı ve padişahın hizmet silsilesine dahil olduğu belirtilmiştir.⁹⁴

Petersburg’da çıkan “*Novosti*” gazetesinde Hobe Paşa ile ilgili bir yazıya yer verilmiştir. Osmanlı ülkesinde görev alan Alman memurlarının düzenli olarak raporlar hazırladığı ancak Hobe Paşa’nın sahip olduğu mevkiyi bahane ederek bu işten kaçındığını ifade eden yazıda Paşa’nın kartvizitine yazdırdığı “*Istabl-ı Âmire Müdürü*” ünvanını suistimal ettiği belirtilmiştir. Bu durumun Almanya’nın Osmanlı nezdindeki itibarına halel getireceğine dikkat çekilmiştir.⁹⁵

Osmanlı belgelerinde kişiliğine dair satır aralarından çıkarılan bilgiler de bu değerlendirmeleri büyük ölçüde doğrular niteliktedir. Örneğin bir belgede “*hane-i kasıranemin kira masrafı*” diyerek bu konuda çektiği zaruretten dolayı Sultanın yardımından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.⁹⁶ Lükse düşkün ve çok para harcadığı için kirasını ödemekte zorlanan bir kişi profili çizmiştir. Özellikle kontratların süre uzatımı geldiğinde maddî talepleriyle arkadaşları içerisinde öne çıkan kişi de yine kendisi olmuştur.

Para ve lükse düşkün, çok para harcayan, sık sık davetlere ve ziyafetlere katılan, seyahatlere çıkan ve canlı bir sosyal hayatı olduğu bilinen Von Hobe’un Osmanlı hizmetindeki zamanı oldukça rahat geçmiştir.

Sonuç

Sultan II.Abdülhamid döneminde Osmanlı ülkesine davet edilen ilk askerî heyetle gelen süvari subayı Von Hobe, ilk etapta askerî düzenlemeler yapmakla görevlendirilen Reorganizasyon Komisyonu’na üye olarak kabul edilmiştir. Heyet arkadaşlarıyla birlikte askerî düzenlemeler ile ilgili bazı önerilerde bulunmuşlardır. Ancak kendisinin adını duyuran asıl mesaisi *Istabl-ı Âmire*’de başlamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda süvari askerinin yaşadığı binmeye elverişli at sıkıntısı düşünüldüğünde at yetiştiriciliği ve bakımı ele alınması konulardan birisi olmuştur.

Süvari subayı Von Hobe, *Istabl-ı Âmire*’nin mevcut durumunu tetkik ederek çeşitli raporlar hazırladığı gibi özellikle yurt dışından at satın alınması işini üstlenmiştir. Rusya, İngiltere, Macaristan ve Almanya’dan satın alınan atlarla *Istabl-ı Âmire* zenginleştirilirken çeşitli düzenlemeler de yapılmıştır.

Von Hobe, Alman imparatorları ile ilişkilerde aracılık rol aldığı gibi eğitime gönderilen subaylarla da ilgilenmiştir. Osmanlı ülkesinde feriklik ve kaymakamlık rütbesine kadar yükselen Von Hobe Paşa, maaş ve atıyye-i seniyelerle maddî açıdan da oldukça iyi bir konuma gelmiştir.

Osmanlı ülkesinde canlı bir sosyal hayat geçiren Von Hobe Paşa, 1894’te rapor verme sorumluluğunu yerine getirmediği gerekçesiyle Goltz Paşa ve büyükelçiyle yaşadığı gerginlikten sonra onların isteğiyle Osmanlı hizmetinden çıkarılmıştır.

94 BOA, HR.TO 351/36 (22 Muharrem 1312/26 Temmuz 1894)

95 BOA; Y.PRK.TKM 32/23 (27 Muharrem 1312/31 Temmuz 1894)

96 BOA; Y.PRK.SRN 1/103 (28 Rebiülahir 1301/26 Şubat 1884)

Osmanlı hizmetinde “Mirahur” ve “İstabl-ı Âmire Müdürü” gibi oldukça prestijli ünvanlara sahip olan Von Hobe Paşa, 1892’de geldiği İstanbul’dan 24 Eylül 1894’te ayrılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO) 22/1635, 328/24582, 448/33554, 481/36020

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO) 35/59, 351/36, 585/50, 585/51

İrade/Dahiliye (İ.DH) 874/69794, 899/71473, 931/73790, 1095/85861, 1279/100697, 1295/102455

İrade/Hususi (İ.HUS) 27/43, 29/67

İrade/Maliye (İ.ML) 95/8

Mabeyn-i Humayun Evrakı İradeleri (MB.İ) 21/120

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e) 239/21

Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS) 172/132, 175/19, 301/74, 302/1

Yıldız Resmî Maruzat (Y.A.RES) 24/34

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE) 4/61

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV) 22/36, 105/27

Yıldız Askerî Maruzat (Y.PRK.ASK) 98/93

Yıldız Başkitabet Dairesi Maruzat (Y.PRK.BŞK) 8/8, 9/31, 12/3, 12/36, 12/64, 17/43, 36/88, 36/95, 37/54

Yıldız Elçilik, Serkurenalık ve Ateşemiliterlik (Y.PRK.EŞA) 4/71, 15/105

Yıldız Hazine-i Hassa (Y.PRK.HH) 10/22, 10/39, 15/27

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.PRK.MTV) 15/67, 22/36, 27/49, 33/3, 49/82, 105/27

Yıldız Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkân-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD) 3/3, 3/66, 4/67, 4/90, 7/9, 7/15, 9/31, 11/20, 13/81, 13/95, 18/16

Yıldız Serkurenalık Evrakı (Y.PRK.SRN) 1/103

Yıldız Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM) 32/23

Yıldız Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF) 2/15

Araştırma Eserleri

Alkan, Necmettin, “II.Abdülhamid Döneminde İstihdam Edilen İlk Alman Askerî Heyetinin Komutanı Otto Von Kaehler İle İki Tarafın Beklentileri”, *İstanbul Üniversitesi*

Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.43, İstanbul, 2007.

Beydilli, Kemal, “II.Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında”, *Tarih Dergisi*, S.32.

Gözeller, Ali, *Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Basına Yansıması: Sabah Gazetesi Örneği (1889-1895)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

Kış, Salih, *Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü Von Der Goltz Paşa (1883-1895)*, Konya, 2017.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul, 1998.

Özcan, Abdülkadir, “İstabl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1999.

Rus Genelkurmay Belgelerinde II.Abdülhamid ve Osmanlı Ordusu, Yay.Haz. Mikahil Basharov-İlyas Kemaloğlu, İstanbul,2018.

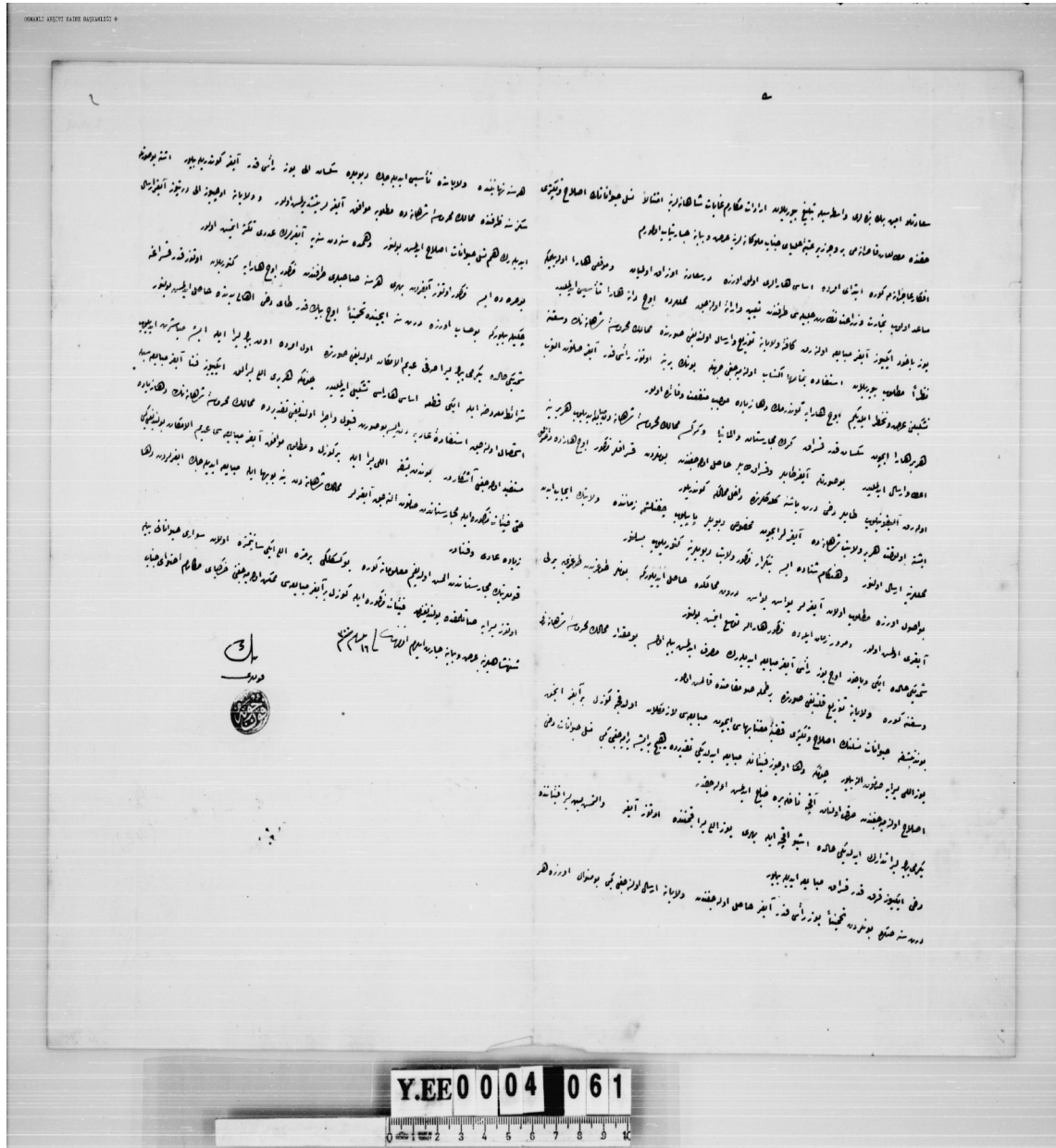
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Mirâhur”, *İslâm Ansiklopedisi*, Eskişehir, 1997.

Wallach, Jehuda L.,*Bir Askerî Yardımın Anatomisi*, çev. Fahri Çeliker, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985.

Ek1. At cinsinin ıslahı hakkında mütalaat-ı seniyye ve Hobe Paşa'nın konu ile ilgili layihası (BOA; Y.E.E 4/61)

Ek 2. Malta Istabl-ı Âmiresi'nde inşa edilecek tavlada modern malzeme kullanılacağı (BOA, Y.PRK.MYD 11/20)

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

4

مالطا اصطلح عمره ههين نزه صورت نکلده اولدی و عیدو ابرطو اناک جمله ارضی شاهان اقتضا قبلینه برلندی مسکو حاجری ایلسی حینتله برلندی
انجمله آخور انشاسته مقنن مالزله و اداوت نجارتیه اشتغالی نکلده اولدی و برناجرک و قبله ذهانی طویرسلک انشاسته حلیب ایشده اولدی و صورتحضارک
منظورانی حضرت بادشاهی برلنده اوزره عرض و تقیم ایدرم . مذکور تقریفینا مرده انشاسته تصور اولدی و طویر مقنن مالزله و ساذه نکل شکلله
فیاندزی برتفصل کوستلده و لرینکی طویرلرک حیدر انشاسته برلدرک زیسه دورتری هیوانا نکل فضلاتنه تحصیل ایچیک طویریلع و جنابا
مزخراب بر ایاچه کریمه نشار ایزه لک بر صورت بائیسکی سفایب اعتنا وقت اولدی و مه برماده اولدی و نکلده اصطلح عمره ملکانه ده شمشیر قدر استعمال
ایتیله مختلف دورک لردده هر بر نکل بر عذر وی مرصبا لرینکی و برلدرک نیشی طویرا ده ایله طویرلرک قدره مدت مدید دوام ایتدی و حینت و اعمال
دعی زمانه قبل طرفده بوزلیق فراب اولدی و لرلی و باطرسلیا طویرلسی دخی یوسانه بولندی حسبله ایشینه ده مطلوب و عیبه طیار تیغی و افواج ایسه
رطوبتی بلع ایتدی و نظرلری باجه کریمه نشار ایشکی کور لکله در اولدی و نکلده « اولدی و نکلده عیبه اولدی و سلسی » تغییر ایشده سفایب سرت
بر ما بجه سجه ایزه بجز با حاجری و تقریفینا مذکور ده دخی کوستلر نکلده کوره اولدی و نکلده عیبه اولدی و سلسی نکل اولدی غایت صغلام با ایویب عیبه
قوللا ایلسی مرصبا حیات اولدی و نکلده دروز زمانه ایله جو کوب باز قد حقورل حاصل اولدی و سیکورده نیشکل اولدی غایت صغلام با ایویب عیبه
طویرلرک فیاندزی برتفصل کوستلده و لرینکی طویرلرک حیدر انشاسته برلدرک زیسه دورتری هیوانا نکل فضلاتنه تحصیل ایچیک طویریلع و جنابا
مع مافییه برلدرک مذکور طویرلرک تقریفینا ایلیسی طویرلرک و اخله رطوبت آقوب کیمسی بجه تور اولدی و نکلده وضعی شریک ایچیک هیوانا نکل
ایشیه طویریلع با ایلک سیکورده نیشکل افق قریب بریله یا با ایکی حسانتی مختویر
انجمله آخور انشاسته مقنن مالزله و اداوت نجارتیه اشتغالی نکلده اولدی و برناجرک و قبله ذهانی طویرسلک انشاسته حلیب ایشده اولدی و صورتحضارک
منظورانی حضرت بادشاهی برلنده اوزره عرض و تقیم ایدرم . مذکور تقریفینا مرده انشاسته تصور اولدی و طویر مقنن مالزله و ساذه نکل شکلله
فیاندزی برتفصل کوستلده و لرینکی طویرلرک حیدر انشاسته برلدرک زیسه دورتری هیوانا نکل فضلاتنه تحصیل ایچیک طویریلع و جنابا
مزخراب بر ایاچه کریمه نشار ایزه لک بر صورت بائیسکی سفایب اعتنا وقت اولدی و مه برماده اولدی و نکلده اصطلح عمره ملکانه ده شمشیر قدر استعمال
ایتیله مختلف دورک لردده هر بر نکل بر عذر وی مرصبا لرینکی و برلدرک نیشی طویرا ده ایله طویرلرک قدره مدت مدید دوام ایتدی و حینت و اعمال
دعی زمانه قبل طرفده بوزلیق فراب اولدی و لرلی و باطرسلیا طویرلسی دخی یوسانه بولندی حسبله ایشینه ده مطلوب و عیبه طیار تیغی و افواج ایسه
رطوبتی بلع ایتدی و نظرلری باجه کریمه نشار ایشکی کور لکله در اولدی و نکلده « اولدی و نکلده عیبه اولدی و سلسی » تغییر ایشده سفایب سرت
بر ما بجه سجه ایزه بجز با حاجری و تقریفینا مذکور ده دخی کوستلر نکلده کوره اولدی و نکلده عیبه اولدی و سلسی نکل اولدی غایت صغلام با ایویب عیبه
قوللا ایلسی مرصبا حیات اولدی و نکلده دروز زمانه ایله جو کوب باز قد حقورل حاصل اولدی و سیکورده نیشکل اولدی غایت صغلام با ایویب عیبه
طویرلرک فیاندزی برتفصل کوستلده و لرینکی طویرلرک حیدر انشاسته برلدرک زیسه دورتری هیوانا نکل فضلاتنه تحصیل ایچیک طویریلع و جنابا
مع مافییه برلدرک مذکور طویرلرک تقریفینا ایلیسی طویرلرک و اخله رطوبت آقوب کیمسی بجه تور اولدی و نکلده وضعی شریک ایچیک هیوانا نکل
ایشیه طویریلع با ایلک سیکورده نیشکل افق قریب بریله یا با ایکی حسانتی مختویر
انجمله آخور انشاسته مقنن مالزله و اداوت نجارتیه اشتغالی نکلده اولدی و برناجرک و قبله ذهانی طویرسلک انشاسته حلیب ایشده اولدی و صورتحضارک
منظورانی حضرت بادشاهی برلنده اوزره عرض و تقیم ایدرم . مذکور تقریفینا مرده انشاسته تصور اولدی و طویر مقنن مالزله و ساذه نکل شکلله
فیاندزی برتفصل کوستلده و لرینکی طویرلرک حیدر انشاسته برلدرک زیسه دورتری هیوانا نکل فضلاتنه تحصیل ایچیک طویریلع و جنابا
مزخراب بر ایاچه کریمه نشار ایزه لک بر صورت بائیسکی سفایب اعتنا وقت اولدی و مه برماده اولدی و نکلده اصطلح عمره ملکانه ده شمشیر قدر استعمال
ایتیله مختلف دورک لردده هر بر نکل بر عذر وی مرصبا لرینکی و برلدرک نیشی طویرا ده ایله طویرلرک قدره مدت مدید دوام ایتدی و حینت و اعمال
دعی زمانه قبل طرفده بوزلیق فراب اولدی و لرلی و باطرسلیا طویرلسی دخی یوسانه بولندی حسبله ایشینه ده مطلوب و عیبه طیار تیغی و افواج ایسه

خودری
ماداره مرصبا دیرده
سوار دخی

۱۱/۲۰
Y.PRK.MYD